

1821–2017: Η Ειρηνική Επανάσταση των Γυναικών: Συμβολή στον Πολιτισμό & την Ανάπτυξη

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

**3^η Συνάντηση ActiveWomen – Ελληνίδες
Πρωταγωνίστριες της Νέας Οικονομίας**

**Συμβολή στον πολιτισμό, τον αθλητισμό, τον
τουρισμό και την επιχειρηματικότητα**

**Πάτρα, Σάββατο, 21 Οκτωβρίου 2017, Ξενοδ.
Αστήρ**

***1821–2017: Η Ειρηνική Επανάσταση των
Γυναικών: Συμβολή στον Πολιτισμό & την
Ανάπτυξη***

Ομιλία Άννας Καραμάνου

Το ορόσημο των 200 ετών, από την Ελληνική επανάσταση του 1821 παρέχει μια καλή ευκαιρία, για να αξιολογήσουμε και να κατανοήσουμε την ιστορική μας πορεία- από πού ξεκινήσαμε και πού βρισκόμαστε σήμερα. Αυτό είναι εφικτό μόνο μέσα από ένα δημιουργικό διάλογο ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν, με στόχο τη βαθιά κατανόηση και των δύο και του παρελθόντος και του παρόντος (Ed. Hallet Car). Έχοντας λοιπόν βιώσει τα τελευταία 10 χρόνια μια βαθύτατη και πολύπλευρη κρίση, προσωπικά, πολύ συχνά αναρωτιέμαι: άραγε, πώς θα ήταν σήμερα η Ελλάδα, αν το μισό ανθρώπινο δυναμικό της δεν είχε, ευθύς εξαρχής, αποκλειστεί από την οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας? Τι θα είχε συμβεί, αν η Μπουμπουλίνα και η Μαντώ

Μαυρογένους, αντί να παραμεριστούν και να κατασυκοφαντηθούν, συμμετείχαν στη διοίκηση του νεοσύστατου έθνους κράτους?

Όπως είναι ιστορικά καταγεγραμμένο χιλιάδες γυναίκες στρατεύθηκαν και συνεισέφεραν τα μέγιστα στον απελευθερωτικό αγώνα. Ωστόσο, η συμβολή των γυναικών όχι μόνο δεν εκτιμήθηκε, αλλά συνάντησαν σφοδρή αντίδραση, όταν μετά την απελευθέρωση διεκδίκησαν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά τους. Οι ηρωίδες του 1821 παραγκωνίστηκαν και αγνοήθηκαν από όλα τα μετά την επανάσταση Συντάγματα, μέχρι το Σύνταγμα του 1975. Οι γυναίκες τέθηκαν εκτός πολιτικού σώματος, χωρίς δικαιώματα, χωρίς δικαίωμα στη μόρφωση, την εργασία ή την επιχειρηματικότητα απομονωμένες στην οικογενειακή εστία, υπό την εξουσία συζύγων, πατεράδων και αδελφών. Την ίδια περίοδο, η Ορθόδοξη Εκκλησία έπαιζε βασικό ρόλο στη διατήρηση των παραδοσιακών έμφυλων στερεοτύπων.

Αν δεν είχε συμβεί αυτή η μεγάλη αδικία, ουσιαστικά η παραγνώριση του συμφέροντος του νεοσύστατου κράτους, ασφαλώς, η θέση της σημερινής Ελλάδας, στην παγκόσμια κατάταξη ανταγωνιστικότητας της οικονομίας (στοιχεία 2016), δεν θα ήταν στο Ν. 81, μεταξύ 138 χωρών. Σχετικά με τους δείκτες ισότητας των φύλων, βρισκόμαστε στην 92^η θέση, χειρότερα από χώρες όπως Βραζιλία, Σενεγάλη, Ρωσία, Μεξικό. Είναι γεγονός ότι η κρίση χρόνο με το χρόνο επιδεινώνει την κατάσταση. Το 2013 η Ελλάδα βρισκόταν στην 81^η θέση, και το 2010 στην 58^η. Κάθε χρόνο και χειρότερα!

Στον τομέα των δικαιωμάτων των γυναικών και της δικαιοσύνης των φύλων, ακόμη και χώρες της γειτονιάς μας, που ανήκουν και αυτές στη Μεσογειακή/Βαλκανική/ Πατριαρχική κουλτούρα και έζησαν επί μακρόν υπό την Οθωμανική αυτοκρατορία, τελευταία

παρουσιάζουν μεγάλη πρόοδο, στην προσπάθειά τους να αναπτυχθούν, αξιοποιώντας το γυναικείο δυναμικό τους: η Αλβανία είναι στη θέση 62, η FYROM 73, Βουλγαρία 41, Σερβία 48, Σλοβενία 8. Χειρότερα από εμάς είναι μόνο η Τουρκία, στην 130^η θέση. Πέραν της παγκόσμιας κατάταξης του ΠΟΦ και το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Ισότητας, κατατάσσει την Ελλάδα τελευταία στη λίστα των 28 χωρών της ΕΕ. Τα στοιχεία αυτά της χώρας μας, δίνουν εικόνα περισσότερο Μέσης Ανατολής και λιγότερο Ευρώπης. Το τελευταίο βιβλίο της Αντιγόνης Λυμπεράκη «Γυναίκες στην Οικονομία» δίνει λεπτομερή και συγκριτικά στοιχεία που πιστοποιούν την καθυστέρηση της χώρας, η οποία οφείλεται κυρίως στη βαθιά πατριαρχική της δομή.

Ωστόσο, η ειρηνική φεμινιστική επανάσταση, που ξεκίνησε ήδη επί Καποδίστρια με την ίδρυση του πρώτου σχολείου για κορίτσια το 1829, κάτω από την ευεργετική επιρροή των αξιών του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, υποχρέωσε το πολιτικό σύστημα να αναγνωρίσει την έμφυλη ισότητα ως αξία *per se* και να προχωρήσει σε αλλαγές και μεταρρυθμίσεις που ενίσχυσαν τους δημοκρατικούς θεσμούς, την οικονομία και το επίπεδο του πολιτισμού μας. Η ιστορία των δικαιωμάτων των γυναικών είναι μια ιστορία με νίκες και ήττες.

Αξίζει να θυμηθούμε τους μεγάλους σταθμούς:

- **1829: Το πρώτο σχολείο για κορίτσια**
ξεκίνησε επί Καποδίστρια, στο Άργος, με 20 μαθήτριες.
- **1830: Στη Σύρο, το πρώτο δευτεροβάθμιο σχολείο για κορίτσια**, από τον Δήμο Ερμούπολης
- **1831: Ίδρυση του σχολείου της Χιλλ, και στη συνέχεια του Ζαππείου και του Αρσακείου**

- **1872:** Συστηματική προσπάθεια για επαγγελματική κατάρτιση στις «γυναικείες» τέχνες και καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, από το *Σύλλογο Κυριών υπέρ της Γυναικείας Παιδείσεως*, που ιδρύθηκε από την Καλλιόπη Κεχαγιά στην Αθήνα. Είναι η εποχή που θεωρούνταν πρωτοπόροι σε προοδευτικότητα οι γονείς που επέτρεπαν στα κορίτσια τους να μάθουν ανάγνωση και γραφή.
- **1887: Έκδοση του περιοδικού *Η Εφημερίς των Κυριών*, 1887–1918**, του σημαντικότερου γυναικείου εντύπου της εποχής, από την Καλλιρρόη Παρρέν, την επιφανέστερη Ελληνίδα φεμινίστρια δασκάλα και δημοσιογράφο.
- **1911: Η συνταγματική αναθεώρηση** και το νομοθετικό έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου, δημιούργησε ένα ευνοϊκό θεσμικό πλαίσιο, όπου βρήκαν πρόσφορο έδαφος οι διεκδικήσεις δικαιωμάτων. Στις αρχές του 20ου αιώνα ιδρύθηκαν πολλές και μαχητικές φεμινιστικές οργανώσεις, ακολουθώντας τα ευρωπαϊκά πρότυπα.
- **1920: Ίδρυση του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας**, του πρώτου σωματίου, με καθαρά φεμινιστικό πρόγραμμα. *Ζητούμε δικαιώματα πολιτικά, αστικά και οικονομικά, ίσα και όμοια για τη γυναίκα και τον άνδρα*, διακήρυττε. Τρία χρόνια αργότερα, 1923, εκδόθηκε και το περιοδικό του Συνδέσμου, *Ο Αγώνας της Γυναίκας*, το μακροβιότερο περιοδικό στην Ελλάδα. Ο Σύνδεσμος διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στη διεκδίκηση και τη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των Ελληνίδων, μέχρι και τη σύγχρονη εποχή.
- **1922: Μικρασιατική καταστροφή:** Οι Μικρασιάτισσες πρόσφυγες λειτούργησαν σαν καταλύτης για την πρόοδο του φεμινιστικού κινήματος και την ανάπτυξη της χώρας. Ο αριθμός των εργαζομένων

γυναικών αυξήθηκε κι έτσι δημιουργήθηκε το πρώτο γυναικείο εργατικό δυναμικό.

- **Φεβρουάριος 1930:** Αναγνώριση δικαιώματος εκλέγειν στις δημοτικές εκλογές, σε γυναίκες εγγράμματες, άνω των 30 ετών. Στις δημοτικές εκλογές του 1934 μόνο 240 γυναίκες έφθασαν μέχρι τις κάλπες. Οι περιορισμοί στη δημοτική ψήφο εξαλείφθηκαν αργότερα, με τον νόμο 2159/1952, όταν οι γυναίκες έλαβαν μαζικά μέρος στις δημοτικές εκλογές.
- **Μεσοπόλεμος: Διεθνής δράση των γυναικών:** Ιδρύεται η Μικρή Γυναικεία «Entente», ως χώρος διαλόγου για τα διεθνή θέματα. Είναι αξιοσημείωτο, ότι στη διάρκεια του μεσοπολέμου, ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1930, όταν ο милитарισμός, ο εθνικοσοσιαλισμός και η επιθετικότητα είχαν αγγίξει νέα ύψη στην Ευρώπη, οι γυναίκες, μέσω της διεθνούς δράσης τους, εστίαζαν σε θέματα ειρήνης, αφοπλισμού, ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών και συμβιβαστικών λύσεων.
- **1945 και 1948: Ιστορικές αποφάσεις και διακηρύξεις του ΟΗΕ για ισότητα των φύλων.** Η διεκδίκηση του δικαιώματος ψήφου ανανεώθηκε μετά το 1949, μέσα στο ευνοϊκό πλαίσιο που δημιούργησαν οι αποφάσεις του ΟΗΕ, αλλά και η έκδοση, το 1949, του μνημειώδους βιβλίου της Σιμόν ντε Μπωβουάρ «Το Δεύτερο Φύλο». Η θέση των γυναικών εκείνη την εποχή στην Ελλάδα ήταν αξιοθρήνητη, σε όλους τους τομείς.
- **1952:Επικύρωση των διεθνών συμβάσεων του ΟΗΕ για ισότητα πολιτικών δικαιωμάτων και ίση πρόσβαση των φύλων σε όλα τα δημόσια αξιώματα.** Με τον νόμο 2159/1952 αναγνωρίστηκε στις Ελληνίδες το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι και με τον νόμο 3192/1955 το δικαίωμα πρόσληψης σε όλες τις δημόσιες

υπηρεσίες, εκτός από τον στρατό και την εκκλησία.

- **1957: Συνθήκη της Ρώμης: ίση αμοιβή για ίση εργασία.** Δημιουργήθηκε η νομική βάση για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ισότητας των Φύλων.
- **1964: Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση.** Άνοιξε ο δρόμος για τη μαζική συμμετοχή των γυναικών στην εκπαίδευση. Στη μεταρρύθμιση συνέβαλε τα μέγιστα ο μέγας διανοούμενος και φιλόσοφος Ευάγγελος Παπανούστος.
- **Σύνταγμα 1975: εκδημοκρατισμός και εξευρωπαϊσμός.** Το Σύνταγμα του 1975, για πρώτη φορά αναφέρεται σε ίσα δικαιώματα Ελλήνων και Ελληνίδων. Μεγάλη ώθηση στις διεκδικήσεις των γυναικών έδωσε και η ανακήρυξη του 1975, από τον ΟΗΕ, ως Διεθνούς Έτους της Γυναίκας.
- **1983: Νέο Οικογενειακό Δίκαιο.** Με την ένταξη στην Κοινότητα, 1981, έπνευσε στη χώρα άνεμος εκσυγχρονισμού και εξευρωπαϊσμού. Η μεταρρύθμιση του Οικογενειακού Δικαίου επέφερε μεγάλες ανατροπές στην ισχύουσα νομοθεσία και αποτέλεσε το αποφασιστικό βήμα για τον εκσυγχρονισμό του Αστικού Δικαίου. Ο νέος νόμος θεωρήθηκε ως ο πιο προοδευτικός της Ευρώπης. Το ίδιο έτος με τον νόμο 1342/1983, κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ (CEDAW), για την εξάλειψη όλων των διακρίσεων σε βάρος των γυναικών.
- **1984: Ισότητα στις Εργασιακές Σχέσεις** Το 1984 επικυρώθηκαν διεθνείς συμβάσεις εργασίας που εκκρεμούσαν επί δεκαετίες. Οι νόμοι 1423/1984 και 1424/1984 για την επικύρωση αντιστοίχως της 122 και 111 Διεθνούς Σύμβασης Εργασίας, ο Ν. 1483/84, για την προώθηση του συνδυασμού επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και ο νόμος 1426/1984 για την κύρωση του Ευρωπαϊκού

Κοινωνικού Χάρτη. Η θεσμοθέτηση του νόμου 1414/1984 για την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των φύλων στις εργασιακές σχέσεις, αποτελεί το σημαντικότερο βήμα εξευρωπαϊσμού και ενσωμάτωσης στην Ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών της Κοινότητας 75/117 και 27/207, για την ίση αμοιβή και την ίση μεταχείριση στην αγορά εργασίας.

- **2000: Ν. 2839/2000, για θέσπιση ποσοστώσεων φύλου**, στις αυτοδιοικητικές και εθνικές εκλογές, στα υπηρεσιακά και διοικητικά συμβούλια ή άλλα συλλογικά όργανα, καθώς και στη στελέχωση των επιτροπών έρευνας και τεχνολογίας.
- **2001: Αναθεώρηση του Συντάγματος** και συμπλήρωση του άρθρου 116 με την παράγραφο 2, που διευκρινίζει ότι δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Και το σημαντικότερο, ότι το κράτος οφείλει να μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη.
- **2007 & 2008: Π.Δ. 96/2007 και 3 του Ν. 3636/2008** συμπληρώνουν νομοθεσία για ποσοστώσεις ορίζοντας ότι για την ανακήρυξη των εκλογικών συνδυασμών των κομμάτων, ο αριθμός των υποψηφίων βουλευτών, από κάθε φύλο, πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό τουλάχιστον ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων.
- Σήμερα διεκδικούμε **ποσοστώσεις 50/50**, σε όλους τους δημοκρατικούς θεσμούς, αλλά και σε όλες τις επιχειρήσεις και οργανισμούς.

Παρά την αναμφισβήτητη πρόοδο, το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών παραμένει, υπονομεύοντας την ανάπτυξη της χώρας: ανισότητες και διακρίσεις στην απασχόληση, υποεκπροσώπηση στην πολιτική και τα δημόσια

αξιώματα, άνιση κατανομή οικογενειακών ευθυνών και υποχρεώσεων φροντίδας, έμφυλη βία.

Η πολιτική βούληση εκφράστηκε κυρίως με τον εξευρωπαϊσμό της νομοθεσίας, ως υποχρέωση της χώρας, αλλά το πολιτικό σύστημα δεν επιθυμεί να εκσυγχρονιστεί και να αναμετρηθεί με τις αγκυλώσεις της παράδοσης και τους συμβολισμούς της πατριαρχίας, επιμένοντας στην «Ελληνική ιδιαιτερότητα». Πιστεύω ότι δεν μπορεί να επιτευχθεί, ούτε ισότητα των φύλων, ούτε ανάπτυξη, ούτε ουσιαστικός εξευρωπαϊσμός/ εκσυγχρονισμός, χωρίς ανατροπές στα πολιτισμικά θεμέλια της χώρας. Παραμένω οπαδός της θεωρίας ότι η κρίση είναι, πρωτίστως, πολιτισμική και δευτερευόντως οικονομική.

Η εφαρμογή de facto έμφυλης ισότητας προϋποθέτει: α) ισχυρή πολιτική βούληση από το σύνολο του πολιτικού συστήματος, β) μαζική κινητοποίηση των ίδιων των γυναικών και άσκηση πίεσης μέσω της κοινωνίας των πολιτών για δίκαιη αναδιευθέτηση ρόλων και υποχρεώσεων των φύλων στη δημόσια και ιδιωτική σφαίρα και γ) συστηματική και σχεδιασμένη παρέμβαση στην κουλτούρα και τις πολιτισμικές αγκυλώσεις, μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος, της ανθρωπιστικής παιδείας και των μέσων ενημέρωσης.

Το σημερινό συνέδριο με τη θεματολογία του, την άρτια οργάνωση και τη συμμετοχή τόσων αξιόλογων εισηγητών/τριών, συμβάλλει θετικά προς αυτή την κατεύθυνση.